

УДК 78.082:780.616.331:780.616.432Теличко(045)

Цитування:

Микуланинець Л. М. Соната для скрипки і фортепіано With the Questions Віктора Теличка як взірць метафізичної біографії митця. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 4. С. 116–121.

Mikulanynets L. (2023). Sonata for Violin and Piano “With the Questions” by Viktor Telychko as a Sample of the Master’s Metaphysical Biography. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 116–121 [in Ukrainian].

Микуланинець Леся Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
викладач фортепіано комунального закладу
«Мукачівська дитяча школа мистецтв
ім. С. Ф. Мартона»
<https://orcid.org/0000-0002-6346-6532>
l.mikulaninets@gmail.com

СОНАТА ДЛЯ СКРИПКИ І ФОРТЕПІАНО WITH THE QUESTIONS ВІКТОРА ТЕЛИЧКА ЯК ВЗІРЕЦЬ МЕТАФІЗИЧНОЇ БІОГРАФІЇ МИТЦЯ

Мета роботи – здійснити мистецтвознавчу ревізію сонати для скрипки і фортепіано With the Questions В. Теличка, довести, що опус апелює до філософських категорій суголосних світогляду деміурга, сприяє конструюванню його метафізичної біографії. **Методологія дослідження** включає ряд підходів: аналітичний – опановуючи реалізацію метафізичних квестів у доробку В. Теличка; музикознавчий – освоюючи змістові параметри представленого шедевру; герменевтичний – інтерпретуючи сенси надбання, закладені маестро; біографічний – вивчаючи своєрідність літопису, аналізуючи індивідуальну історію композитора в проекції на креативний зразок; системний – комплексно пізнаючи проблематику студії; теоретичного узагальнення – підбиваючи підсумки праці. **Наукова новизна.** Вперше у національній гуманітаристиці осягнуто сонату для скрипки і фортепіано With the Questions В. Теличка з позиції імплементації нею базових філософських постулатів; обґрунтовано: твір порушує бутійні питання, демонструє метафізичні хроніки метра. **Висновки.** Постмодерністська соната зазнала трансформацій, пов’язаних із відображенням особистісно-психологічних переживань. Вона ґрунтується на техніко-стильових засадах оригінального авторського мислення, провадить важливі ідеологічні позиції митця. У ХХІ столітті жанр відтворює ментальність майстра, сповідувані духовні засади, переходить до сфери філософського об’єктування, що виражається метафізичною біографією. Останню ми інтерпретуємо: символічне змалювання онтологічних концептів життєтворчості персони, віддзеркалене в знаковому цивілізаційному артефакті. Креативна спадщина В. Теличка, провідного діяча української культури, репрезентована значним доробком, де виділяється соната для скрипки і фортепіано With the Questions. Її розгляд виявив смислову масштабність представленого задуму. Розгортаючи музичну думку, композитор декларує домінуючі метафізичні категорії: народження, життя, смерть, страждання, час, дія, вічність та ін. Вони споріднені з його екзистенційними устремліннями (художня експлікація їх сутності ставала завданням різних етапів буття, реалізовувалась багатограними напрацюваннями), маніфестують єство маестро, позначають метафізичний літопис Віктора Федоровича.

Ключові слова: метафізична біографія, життєтворчість митця, художній опус, філософія творчості, В. Теличко, соната для скрипки і фортепіано With the Questions.

Mikulanynets Lesya, PhD in Arts, Associate Professor, Pianoforte Teacher of Municipal Institution “Mukachevo Children’s S. F. Marton Art School”

Sonata for Violin and Piano “With the Questions” by Viktor Telychko as a Sample of the Master’s Metaphysical Biography

The purpose of the research is to conduct an art studies revision of the sonata for violin and piano “With the Questions” by Viktor Telychko, to confirm the idea of the opus appealing to philosophical categories similar to the demiurge’s world outlook and fostering his metaphysical biography constructing. **The research methodology** encompasses a range of the following approaches: analytical – to master an implementation of metaphysical questions in Viktor Telychko’s artwork; music studies – to grasp the content parameters of the presented masterpiece; hermeneutic – to interpret the senses introduced by the master; biographical – to study the originality of the chronicle and to analyse the composer’s individual history within the projection onto a creative pattern; systemic – to conduct a complex recognition of the issue of the study; theoretical generalisation – to summarise the research results. **Scientific novelty.** For the first time ever in national humanitarian studies, the sonata for violin and piano “With the Questions” by Viktor Telychko has been considered from the viewpoint of the artwork implementing the basic philosophical postulates; the following idea

has been justified: the piece raises existential issues and demonstrates the master's metaphysical chronicles. **Conclusions.** The postmodernism sonata has experienced considerable transformations related to reflecting personal and psychological concern. It is based on technical and style conceptions of the author's original thinking, promotes important ideological positions of the master. In the 21st century, the genre reflects the master's mentality and spiritual fundamentals professed by them, transfers to the sphere of philosophical objectification being represented by metaphysical biography. The latter is interpreted as the following: a symbolic depiction of ontological concepts of a personality's life creativity reflected in an iconic civilizational artefact. The creative heritage of Viktor Telychko, a prominent profile in Ukrainian culture, is represented by a remarkable contribution where the sonata for violin and piano "With the Questions" stands out. Its consideration has revealed the seriousness and sense capacity of the presented conception. While developing the musical idea, the composer declares the following dominating metaphysical categories: birth, life, death, suffering, time, action, entity and some others. They are related to his existential aspirations (the artistic explication of their essence became the key task of various stages of being and was implemented via multifaceted elaborations), manifest the master's essence and denote the metaphysical chronicle by Viktor Telychko.

Keywords: metaphysical biography; the master's life creativity; an artistic opus; creativity philosophy; Viktor Telychko; sonata for violin and piano "With the Questions".

Актуальність теми дослідження. ХХІ століття ознаменувалося стрімкими трансформаціями у всіх сферах буття людини, переорієнтацією світоглядних доміант, і як наслідок – зміною духовних дороговказів homo sapiens. Означені явища надають вагомості філантропічним, метафізичним квестіям, що скеровують суспільство до посилення цивілізаційної ролі деміурга. Він інтерпретується каталізатором різноманітних процесів, а тому його онтологія, креативна практика потребують детального осмислення.

Пізнання всесвіту через неординарну особистість сприяє персоніфікації історії. Остання реалізується через біографічний жанр, котрий став універсальним, здатним тлумачити не тільки життєтворчість окремої постаті, але й ряд культурологічних феноменів (ментальність локусу, регіональні топоси тощо). Літописний компонент допомагає при: конструюванні філософських теорій, усвідомленні їх еволюції та взаємодії; епохальній реконструкції гуманістичних ідей; виявленні співвідношення індивідуального, колективного в історії людства; постановці проблем дискурсивності, наративності й т.д.

Нині спостерігається біографічний бум. Його прояв – значна кількість розважальних, дидактичних телевізійних програм; документальних, художніх фільмів; Інтернет проєктів; публіцистичних текстів, ґрунтовних наукових розвідок. Мистецтвознавча думка представлена рядом фундаментальних робіт, які опановують здобутки національних діячів (У. Граб, Т. Гусарчук, Г. Карась, Л. Кияновська, О. Коменда та ін.). Внеском у персоніфікацію є статті, імплементуючі віхи буття майстрів (О. Гедзь, Г. Данканич, А. Лавриненко, В. Мадяр-Новак, Т. Росул та ін.); набутки певного етапу побутування (С. Бедакова, В. Даценко, М. Жишкович Р. Мисько-Пасічник, Н. Туровська та ін.); сутність життєпису (В. Бодіна-Дячок,

В. Бондарчук, Л. Микуланинець, С. Тишко та ін.); його типологічні різновиди (А. Зилінська, Т. Ківшар, В. Марінеско, І. Розман та ін.), цивілізаційні функції (І. Голубович, Ю. Зубай, О. Попович та ін.).

Аналіз зазначених напрацювань засвідчив стрімку еволюцію жанру біографії, інтеграцію до її методології об'ємного корпусу культурологічного, філологічного, психологічного, соціологічного, педагогічного та ін. знання. Хроніки креативної персони ставлять, пояснюють (частково вирішують) одвічні антропологічні питання. Найчастіше демонстрація онтологічних квестів відбувається через художні твори, котрі постають не тільки складовою історії автора, але й своєрідним взірцем метафізичного літопису метра. Впевнено стверджуємо: наявні необхідні теоретичні, практичні умови, пізнання екзистенціальних вимірів побутування майстра, через осмислення знакових надбань.

Мета дослідження – здійснити мистецтвознавчу ревізію сонати для скрипки і фортепіано With the Questions В. Теличка, довести, що опус апелює до філософських категорій суголосних світогляду деміурга, сприяє конструюванню його метафізичної біографії.

Виклад основного матеріалу. В сучасній гуманітаристиці основним об'єктом наукового вивчення є особистість – її внутрішнє ество, діяльність, синергія з соціумом, вплив на розвиток матеріальної, духовної сфер тощо. Особливої ролі надається усвідомленню діяльності метра, яка експлікується виразником провідних цивілізаційних доктрин.

Буття майстра – складний, напружений процес, де практика займає одне із найважливіших місць. Саме тому реконструкція життєпису (оповіді, фіксуєчої різноманітні аспекти існування людини, констатуючого наративи, утверджуючі

унікальність, неповторність індивіда) включає декілька рівнів: побутовий (студіюються літописні факти без осягнення змісту креативних досягнень), надпобутовому (приватні явища майже не розглядаються, вчені виявляють специфіку формування, трансформації мистецького стилю, аналізують досягнення), метафізичному (природа маестро пізнається через художні зразки, й закладені у них філософські ідеї). В попередній статті ми доводили: «здобутки маестро відображають домінуючі онтологічні концепти, постають значущою складовою хронік. Опус – духовний артефакт, багатоеlementний текст, виражений специфічною мовою (вербальною, звуковою, колористичною, символічною тощо). Напрацювання метра віддзеркалюють провідні результати переусвідомлених приватних пережиттів, висвітлюють знакові соціальні, політичні, громадські та ін. події. Завдяки цьому вони є конструктивною одиницею не тільки біографії діяча, але і певного середовища, країни, доби» [3, 173].

Зазначене твердження обґрунтовує й ключову позицію представленої розвідки: задля побудови метафізичної історії деміурга слід фокусувати увагу на креативній спадщині. Вказаний вид літопису виростає із синтезу минулих подій (від яких залишився буттєвий досвід), аналізу онтології та світогляду, що отримали художню форму. Жанр наповнюється душевно-психологічними переживаннями, занурюється в міфологічно-особистісну семантику мистецькі традицій, котрі оточують майстра, тим самим продукується його надчуттєвий, трансцендентний силует.

Конструювання метафізичних хронік потребує системного опанування етапного опусу, застосування ряду методів (мистецтвознавчого, герменевтичного, філософського, музикознавчого тощо). Часто при довершенні такої оповіді за основу беруться масштабні твори, де розгорнуто показані вагомні культурні концепти, визначаючи стрижень переконань діяча. Зазвичай означену місію виконують опера, симфонія, кантата, інструментальний концерт, але іноді винятковим здобутком постає мініатюра. «Малослівність» надає особливої (навіть сакральної) ролі кожному виразовому засобу.

Психологічну глибину ества людини, пієтет перед її душевними переживаннями випукло демонструє камерна царина, оскільки вона найбільш інтровертна. Образи цих зразків суголосні інтимним композиторським уболінням, виявляють схильність до

саморефлексії, усвідомлення власного призначення; «озвучують» вічні теми («Хто я, для чого живу», «В чому сенс буття» й т.д.). У них умовно протистоять дві сфери – внутрішня / зовнішня, матеріальна / духовна, тимчасова / безкінечна.

Соната – провідний камерно-інструментальний жанр. Постмодерністськими митцями він тлумачиться «мета-сонатою» (ніби, над сонатою), проте він зберігає зв'язки зі своїм класичним прототипом, проявлені на драматургічному рівні – контрастне зіставлення різних задумів, смислів. Такі опуси, переважно, філософського змісту, іноді підсилені візуальними, або літературними компонентами.

Вищезазначене розуміння жанру сповідує у *With the Questions* (із запитанням) знаковий національний майстер В. Теличка. Написання твору датується 2007 роком – зрілим періодом практики маестро. Осмисленню вказаного надбання крізь призму сучасних тенденцій розвитку камерної музики присвячена ґрунтовна стаття Т. Омельченко [5]. Представлена розвідка опирається на постулати, викладені дослідницею, а також коментарі, надані нам Віктором Федоровичем в приватній бесіді.

Будова шедевр – одночастинна. Вищезазначена авторитетна науковиця стверджує: «сонатність тут проявляється як принцип вищого порядку, як ідея процесуального, наскрізного оновлення певного тематичного комплексу, викладеного у великому вступному скрипковому монолозі, його інтонаційного проростання. Замість тематичного контрасту, властивого класичній сонатній формі, композитор використовує контраст (жанровий, фактурний, динамічний) на рівні великих розділів форми. Так речитативні, медитативні епізоди, сольні висловлювання інструментів (одноголосна фактура, тиха динаміка), чергуються з блискучими тутійними розділами, що нагадують за характером фактури і засобами її поліфонічного розвитку (канон, канонічна імітація) барокові концерти. Одне з яскравих типових явищ музики ХХ ст. – монологізм – також знайшло цікаве творче втілення в сонаті В. Теличка. В скрипкових речитативах сонати втілено різноманітну гаму психологічних настроїв – роздуми, біль, туга, надія, в них постає безліч запитань (*With the Questions*), які спонукають слухача до роздумів» [5, 15].

Окрім детального розгляду структури опусу, Тетяна Андріївна виділяє важливі смислові домінанти. Ми їх експлікуємо

наступним чином: контраст – надає шедевр дієвості, вносить риси неспокою, провокуючого якісні соціокультурні зрушення; монологізм – відображає внутрішнє єство особистості (автора, виконавця, реципієнта), ретранслює силует онтологічно самотнього героя. Твір своєрідно імплементує узагальнюючий портрет деміурга, для якого нагальні метафізичні квестії.

Сонатні принципи *With the Questions* поєднуються з елементами авангардизму. В системі образів переважає ментальний початок, представлений, перш за все, партією скрипки. Драматургічна концепція – протиставлення активності тонкій ліриці. Демонструється конфлікт двох вимірів: глибинного суб'єктивного космосу метра, реального світу (де він існує). Через цю антитезу бутійних складових прослідковуються романтичні асоціації, звісно, вони отримують постмодерністське забарвлення.

Твір починається зі вступу, озвученим монологом скрипки. Тема побудована на дванадцятитоновій хроматичній основі, складається із низки висхідних дисонансних інтонацій, означених ритмічною свободою. Музичний матеріал наповнений трагічним пафосом, декламаційністю. Декілька хвиль розгортання мелодичної фабули посилює експресію (через інтервальний, згодом акордовий виклад думки). Багаторазове повторення екзистенційних питань (Куди? Для чого? Чому? й т.д.) динамізує вислів. Завершується зачин тривалою паузою, яка констатує недовомовленість, нереальність отримання відповіді.

Представлений фрагмент форми можна інтерпретувати через концепт «народження» – митця, креативної думки тощо. Це вагома духовно-хронологічна точка, котра у житті людини, і в представленому опусі, займає особливе місце. Для майстра поява на світ – мета-отологічна засада, здатна дати поштовх реалізації особистісного, професійного покликання. Висхідний рух символізує устремління автора до Абсолюту.

Палітра метафізичної семантики розширюється за рахунок включення історичної пам'яті. Вона проявляється через алюзії барокових музично-риторичних фігур, доповнених авангардною естетикою. Таким чином декларується існування маестро циклічному, безперервному, позаепохальному вимірі.

Вступ утверджує також категорію «дія». Наповненість дисонансами ілюструє суперечливість природи композитора, сумніви,

що постають рушійною силою його практики. Тональна нестійкість «говорить» про бутійну непевність, остання провокує страждання.

У логіці розгортання метафізичної біографії митця зачин виконує функції постання, передбачення непростой долі деміурга. Він дає емоційний настрій, експозиціонує складні перепитії, якими означене життя особистості; досягає духовні обрії творчості, пропонує індивідуальний варіант концептуалізації реальності.

Основний розділ продукований питальними інтонаціями вступу. Перше проведення теми оповите атмосферою таємничості, настороженості. На тлі неблагозвучних акордів, фортепіано ніби з глибин людської свідомості, з'являється крихка художня ідея, що «говорить» про концепт народження, а його наслідок – життя. Поступово «думка» динамізується за рахунок висхідних пасажів скрипки, викладених шістнадцятими тривалостями. Одночасно піаніст артикулює стримані інтонації, котрі наче спіраль розжимаються, набувають більшої виразності, патетики. Автор представляє слухачам метафізику дії. Досягнувши певної стадії розвитку, вона відходить на другий план, поступаючись місцем категорії «страждання». Дуже тихо, невпевнено, сповзаючими тремолоючими дисонансами виголошена нова, психологічно контрастна першій, коротка тема. Через неї доноситься відчуття муки, болю, хиткості світу.

Контрастне зіставлення музичного матеріалу виражає бінарні опозиції: рух / спокій; буття / смерть; щастя / страждання та ін. Такими протистояннями наповнена канва опусу. Зазначене композиційне рішення маніфестує постмодерністське трактування жанру.

Наступна фаза розгортання сонати (такти 57–73) – превалює драматична сфера. Розділ характеризується бунтарським пафосом, динамічним протестом. Домінує дія, що символізує боротьбу, космічну енергію, направлену до утвердження концепту «життя». Якщо мислити засадами класичної естетики, то даний фрагмент виконує функції розробки. Т. 74–76 – перша хвиля кульмінації. Екзистенційні питання ставляться особливо гостро, болюче. Т. 76–81 – друга стадія напруги (її автор інтерпретує термінами «відчай», «знесилення»). У розгортанні метафізичної біографії даний розділ можна тлумачити середнім етапом буття персони. Він насичений розмаїтими перипетіями, духовними пошуками, суперечностями, бажанням

віднайти власне покликання, творче «Я». З т. 82 глісандо скрипки на тлі піцикато фортепіано (нетрадиційний прийом гри), котре дає темброву незвичність, нереальність, потойбічність образів). Т. 86–93 – соло струнного інструменту, відчувається онтологічна самотність героя, хиткість, незахищеність його внутрішнього світу.

Із 94 т. починається дзеркальна реприза (не тематична, а смислова). Вища точка психологічної напруги імплементує наполегливість, героя який вимагає відповіді на питання «чому?». Її він не отримує, настає певне виснаження, однак воно приведе до прийняття життя.

Кода містить висхідні мотиви скрипки представлені на фоні дисонансного акорду фортепіано, охоплюючого крайні регістри інструменту. Цей прийом надає семантичної, тембрової об'ємності, просторовості, прозорості, ефемерності звукової палітри. Автор вимислює образ примирення, вирішення онтологічних викликів, заспокоєння страждань, що з'являється у старості. Декларується визнання смерті, остання експлікується логічним продовженням людського побутування. Підноситься концепт «життя», але не в дієвому розумінні, а наддієвому, де є спокій, просвітлення, гармонія.

Вступ і кода конструюють змістовий купол, огортаючий *With the Questions*. Зазначені глави музичної оповіді вмотивовують слухача задуматися над одвічними проблемами: «Чи насправді життя і смерть категорії, без яких неможливе існування людини», «В чому їх сутність», «Навіщо людина приходить у цей світ?» та ін. Наскрізне розгортання основного розділу опусу віддзеркалює етапи персонологічної історії, її провідні квестії: народження, життя, дія, час, смерть, страждання та ін.

Наукова новизна. Вперше у національній гуманітаристиці осягнуто сонату для скрипки і фортепіано *With the Questions* В. Теличка з позиції імплементу нею базових філософських постулатів; обґрунтовано: твір порушує бутійні питання, демонструє метафізичні хроніки метра.

Висновки. Постмодерністська соната зазнала трансформацій, пов'язаних із відображенням особистісно-психологічних переживань. Вона ґрунтується на техніко-стильових засадах оригінального авторського мислення, провадить важливі ідеологічні позиції митця. У ХХІ столітті жанр відтворює ментальність майстра, сповідувані духовні засади, переходить до сфери філософського

об'єктування, що виражається метафізичною біографією. Останню ми інтерпретуємо: символічне змалювання онтологічних концептів життєтворчості персони, віддзеркалене в знаковому цивілізаційному артефакті.

Креативна спадщина В. Теличка, провідного діяча української культури, репрезентована значним доробком, де виділяється соната для скрипки і фортепіано *With the Questions*. Її розгляд виявив смислову масштабність представленого задуму. Розгортаючи музичну думку, композитор декларує домінуючі метафізичні категорії: народження, життя, смерть, страждання, час, дія, вічність та ін. Вони споріднені з його екзистенційними устремліннями (художня експлікація їх сутності ставала завданням різних етапів буття, реалізовувалась багатогранними напрацюваннями), маніфестують єство маестро, позначають метафізичний літопис Віктора Федоровича.

Заявлені наукові позиції можуть бути залучені у подальшому осягненні креативних здобутків В. Теличка, а також при опануванні жанрової палітри камерно-інструментальних зразків національних композиторів. Перспективними є студіювання життєпису як чинника формування творчого стилю майстра, означені ролі визначних опусів на культурний поступ певної країни, усвідомлення епохальної місії деміурга.

Література

1. Бучок Л. «Дитячий альбом» Віктора Теличка як зразок сучасного інтонаційного образу світу. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики*. 2018. Вип. 49. С. 70–84.
2. Жаркова В. Б. Метафізика історії музики в науковому просторі: виклики часу. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2021. Вип. 132. С. 35–52.
3. Микуланинець Л. М. Мистецький твір як частина біографії майстра. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. 2022. № 2. С. 170–174.
4. Микуланинець Л. М. Творчий життєпис Віктора Теличка: наратив музичної культури Закарпаття кінця ХХ – ХХІ століть. *Вісник КНУКІМ. Мистецтвознавство*. 2022. № 47. С. 61–66.
5. Омельченко Т. А. Соната для скрипки та фортепіано В. Теличка «*With the*

questions» (сучасні тенденції розвитку жанру). *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. пр. 2008. Вип. 14. С. 10–16.

6. Сиротинська Н. Музика і філософія: емоційний інтелект. *Українська музика*. 2020. Вип. 3 (37). С. 14–19.

7. Теличко В. Ф. Соната для скрипки і фортепіано «With the questions» : ксерокопія рукопису. 14 с.

8. Тормахова А. М. Філософія музики в контексті європейської музичної культури ХІХ–ХХ ст. : автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.08. Київ, 2009. 14 с.

References

1. Buchok, L. (2018). “Children’s album” of Viktor Telychko as a pattern of the world’s contemporary intonation image]. *Problems of interaction between art, pedagogy, theory and practice*, 49, 70–84 [in Ukrainian].

2. Zharkova, V. (2021). Metaphysics of the history of music in the scientific area: challenges of the time. *Scientific Bulletin of the Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*, 132, 135–152 [in Ukrainian].

3. Mykulanynets, L. (2022). The artwork as a part of the artist’s biography. *Herald of the*

National Academy of Culture and Arts Management, 2, 170–174 [in Ukrainian].

4. Mykulanynets, L. M. (2022). The artistic biography of Viktor Telychko: the narrative of Zakarpattia’s music culture of the late XX – XXI centuries. *KNUKIM Bulletin. Series "Art History"*, 47, 61–66 [in Ukrainian].

5. Omelchenko, T. A. (2008). Sonata for violin and piano by V. Telychko “With the questions” (modern trends in the development of the genre). *Art Historical Notes*, 14, 10–16 [in Ukrainian].

6. Syrotynska, N. (2020). Music and philosophy: emotional intelligence. *Ukrainian music*, 3 (37), 14–19 [in Ukrainian].

7. Telychko, V. F. Sonata for violin and piano “With the questions”. Photocopy of the manuscript [in Ukrainian].

8. Tormakhova, A. M. (2009). The philosophy of music in the context of European musical culture of XIX-XX centuries. Extended abstract of candidate’s thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 27.09.2023
Отримано після доопрацювання 02.11.2023
Прийнято до друку 10.11.2023*